3833

संस्कृत

क्र.नं ८८

कथा

अनंत कथा

२१०/५ ४

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1) श्रीगणेशाय नमः अथ कथा ॥ सूत उवाच ॥ अरण्ये वर्तमानास्ते पांडवा दुःखकर्शिताः ॥ कृष्णं दृष्ट्वा महात्मानं प्रणिपत्य यथाक्र-
मं ॥१॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अहं दुःखाभिसंतप्तो भ्रातृभिः परिवारितः ॥ कथं मुक्तिर्भवेदस्माकं अनंता दुःखसागरात् ॥२॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ अनंतव्रतमस्त्यन्यत्सर्वपापप्रनाशनं ॥ सर्वकामप्रदं नृणां स्त्रीणां चैव युधिष्ठिर ॥३॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देव केन विधाने
न व्रतमेतदुदीरितं ॥ एतद्विस्तरतः सम्यग्वक्तुमर्हसि माधव ॥४॥ कृष्ण उवाच ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां मासि भाद्रपदे शु-
भे ॥ तस्यानुष्ठानमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥५॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कृष्ण कोयं त्वया ख्यातो योनंत इति विश्रुतः ॥ किं
शेषनागो वाहि स्यादनंतस्तक्षकः स्मृतः ६ परमात्माथवानंत उताहो ब्रह्म कथ्यते ॥ क एषोनंतसंज्ञो वै तथ्यं मे ब्रू-
हि केशव ॥७॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अनंत इत्यहं पार्थ मम रूपं निबोधय ॥ आदित्यरथवेगेन यः काल उपपद्यते ॥८॥ कलाकाष्ठा
मुहूर्तादि दिनरात्रिशरीरवान् ॥ पक्ष मासास्तु वर्षाणि युगकल्पव्यवस्थया ॥९॥ योयं कालो मया ख्यातो सोनंत इति की-

(२)

र्तितः॥ साहंल्लोकेवर्तीऽर्जुनोहंभूवोभारावतारणात्॥१०॥दानवानांविनाशायसाधूनांपालनायच॥माविष्यनंतंत्वपा
र्थकृष्णंविष्णुंहरिंशिवं॥११॥ब्रह्माणंभास्करंविष्णुंसर्वव्यापिनमीश्वरं॥विश्वरूपंमहाकायंसृष्टिस्थित्यंतकारणं॥१२॥प्रसया
र्थंतुपार्थाविश्वरूपंप्रदर्शनं॥पूर्वमेवमहाबाहोयोगिध्येयमकल्मषं॥१३॥विश्वरूपमनंतंचयस्मिन्निंद्राश्चतुर्दश॥वसवो
ष्टौद्वादशादित्यारुद्राएकादशानिलाः१४॥सप्तर्षयःसमुद्राश्चपर्वतास्सरितोद्रुमाः॥नक्षत्राणिदिशोभूमिःपातालंभूर्भुवादिकं॥१५॥
माकुरुष्वात्रसंदेहःसोहंपार्थनसंशयः॥युधिष्ठिरउवाच॥अनंतस्यव्रतमाहात्म्यंविधिंयवदांवर॥१६॥किंपुण्यंकिंफलंचास्य
ह्यनुष्ठानवतांनृणां॥केनवादौपुराचीर्णंमर्त्यलोकेप्रकाशितं॥१७॥एतत्समस्तंविस्तार्यब्रूह्यनंतव्रतंहरे॥ श्रीकृष्णउवाच॥आ
सीत्पुराकृतयुगेसुमंतोनामवैद्विजः॥व१८॥वसिष्ठगोत्रेचोत्पन्नोसुरूपांचभृगोःसुतां॥१८॥शीलानामसुशीलासावर्धतेपि
त्वेश्मनि॥मातावतस्याकालेनज्वरदाहेनपीडिता॥१९॥विननाशनदीतीरेसुतास्वर्गपुरंययौ॥धर्मपुंसःसुतांपुनःसुमंतो
पितनौ न्योवे

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(३)

उपयेमे विधानेन कर्कशानाम नामतः ॥ दुःशीलां कर्कशां चंडीं नित्यं कलहकारिणीं ॥ २१ ॥ सा पित्रीला पितुर्गेहे गृहांत्वेनरतापरा ॥
कुड्यस्तंभे गृह द्वारि देहलीतोरणादिषु २२ ॥ चातुरंगकवर्णैश्च नीलपीत सितासितैः ॥ स्वास्तिकैः शंखपद्मैश्च अर्चयंती पुनः पुनः २३
पिता दृष्ट्वा स्वमतेन स्त्रीचिन्हां यौवने स्थितां ॥ कस्मै दद्यां मया शीला विचारयंश्च दुखित्तः ॥२४॥ एतस्मिन्नंतरे काले कौंडि
ण्यो गृहमागतः ॥ पिता ददौ मुनींद्राय कौंडिण्याय शुभे दिने ॥२५॥ गृह्योक्तविधिना तत्र विवाहमकरोत्तदा ॥ निर्वर्त्योद्वाहि
१ ह्रा५ कं तत्रोक्तकर्कशा द्विजः ॥ २६ किंचिद्देयादिकं देयं जामातुः पारितोषकं ॥ तच्छ्रुत्वा कर्कशा क्रुद्धा प्रोत्सार्य गृहमंडनं ॥ २७ ॥ कपाटं सु
स्थिरं बध्वा प्राह श्वो गम्यतामिति ॥ शेऽन्यावसिष्टचूर्णेन पाथेयमकरोत्तदा ॥ २८ ॥ कौंडिण्योपि विवाह्यनां पथि गच्छन्शनैः शनैः ॥
शीलां सुशीलामादाय नवोढां गोरथेन च ॥ २९ ॥ माध्यान्हे भोज्यवेलायां समुत्तीर्य नदीतटे ॥ ददर्श शीला सा स्त्रीणां समुहं र
क्तवाससां ॥ ३० ॥ चतुर्दश्यामर्चयंतं भक्त्या देवं पृथक्पृथक् ॥ उपगम्य शनैः शीला पप्रछ स्त्रीकदंबकं ॥ ३१ ॥ आर्याः कि

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(५)

मेतद्व्रतं किंनाम – व्रतमीदृशं ॥ ता ऊचुर्योषिताः सर्वा अनंतो नाम विश्रुतः ॥ ३२ ॥ सा ब्रवीदहमप्येतत्करिष्ये व्रतमुत्तमं ॥ विधानं कीदृ
शं चास्य किं दानं कस्य पूजनं ॥ ३३ ॥ स्त्रिय ऊचुः ॥ स्नात्वानंतं समभ्यर्च्य मंडले गंधपुष्पकैः ॥ धूपदीपैश्च नैवेद्यैः पीतवस्त्रादि
भिः शुभैः ॥ ३४ ॥ शीले प्रस्थस्य पक्वान्नं पुन्नाम घृतपाचितं ॥ अर्धं विप्राय दातव्यं अर्धमात्मनि भोजयेत् ॥ ३५ ॥ कर्तव्यं तु
नदीतीरे विधानं व्रतमुत्तमं ॥ तस्याग्रतो दृढं सूत्रं कुंकुमाक्तं सुदोरकं ॥ ३६ ॥ चतुर्दशग्रंथियुक्तं वामे करतले न्यसेत् ॥ मं
त्रेणानेन राज इ नव वर्षाणि पंच च ॥ ३८ ॥ अनंतसंसार महासमुद्रमग्नं समभ्युद्धर वासुदेव ॥ अनंतरूपी विनियोजयस्व ह्य
नंतस्त्रायन मोन रस्ते ॥ ३९ ॥ अनंतसंसारगह्वरगुहास्कस्त्वं वि[illegible] वांछंति ये कुर्व[illegible]को द्रुवशस्तसत्याः ॥ सप्त ज्येच त्रिभुवने शमन
तरेव बध्नंति दक्षिणकरे वरदोरकं ते ॥ ध्यात्वा नारायणं देव अनंतं विश्वतोमुखं ॥ आचार्यं पूजयेदादौ तोषयेद्दक्षिणादिभिः ॥ ४१ ॥ प्र
तिवर्षं नवं सूत्रं यावद्व्रतं समापयेत् ॥ प्राप्ते चतुर्दशे वर्षे कुर्यादुद्यापनं नृप ॥ ४२ ॥ मंत्रेण दोरकं बध्वा भोक्तव्यं स्वस्थचेतसा ॥ भुक्त्वा
चांते व्रजेद्वेश्म शीलेप्यार्त्त व्रतं तव ॥ सापि श्रीला व्रतं चक्रे करे बध्वा सुदोरकं ॥ ४५ ॥ पाथेयशेषं विप्राय दत्वा भुक्त्वा स्वयं तथा ॥ पु

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(51) नर्जंगमसंहृष्टा गोरथेनस्वयमाश्रमं ॥४६॥ भर्त्रा सहैव शनकैः प्रत्ययस्तत्क्षणादभूत् ॥ तेनानंतप्रभावेन बभौ गोधसंकुलं ॥४७॥
गृहाश्रमं श्रिया युक्तं धनधान्यादिसंपदः ॥ अकुलं व्याकुलं रम्यं सर्वत्रातिथिपूजनं ॥४८॥ सापि माणिक्यकांचीभिर्मुक्ताहारैर्विभूषि या २
ता ॥ दिव्यांबरधराछन्ना सावित्री प्रतिमा बभौ ॥४९॥ कदाचिदुपविष्टायां कौंडिण्येन महात्मना ॥ शीलाहस्तमुले तु दृष्ट्वा बद्धं सदोरकं ॥
॥५०॥ किमिदं दोरकं शीले मम वश्याय कल्पितं ॥ शीलोवाच ॥ यस्य प्रसादात्संजाता धनधान्यसंपदः ॥५१॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं चैव बध्यं
ता नंमैव्यं महाव्रतं ॥ कोनंत इति जल्पन्सन्कुत्सुवता नेन पांडव ॥५२॥ शीलयाहस्तमूलेतु साक्षेपात्त्रुटितं रुषा ॥ क्षिप्तं ज्वालाकुले वन्हौ हा
हास्ता प्रधावति ॥५३॥ शीघ्रं गृहीत्वा लहरुचं क्षीरभांडे विनिक्षिप्तं ॥ तेनकर्मविपाकेन तस्य श्रीश्च क्षयं गता ॥५४॥ गोधनं तस्करै
र्नीतं गृहं भग्नं धनं हृतं ॥ स्वजनैः कलहो नित्यं मित्रैश्चैव तथा नृप ॥५५॥ अनंताक्षेपदोषेण दारिद्र्यं पतितं गृहे ॥ नकश्चिद्वदते लोके तेन सा
र्धं युधिष्ठिर ॥५६॥ ततो जगाम कौंडिन्यो निर्वेदाद्गहनं वनं ॥ विह्वलः प्रययौ पार्थ सोरण्यं जनवर्जितं ॥५७॥ व्रतं निरशनं कृत्वा
ब्रह्मचारी जपन्हरिं ॥ तत्र पश्यन्महावृत्तं फलितं पुष्पितं तथा ॥ वर्जितं पक्षिसंघातै कीटकैर्भ्रमरैस्तथा ॥ तमपृच्छद्विजानंत

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(6)

त्वया दृष्टो महाद्रुम ॥५९॥ इत्युक्तः सोप्युवाचेनं नानंतं वेद्म्यहं द्विजं ॥ एवं निराकृतस्तेन गां ददर्श सवत्सकां ॥६०॥ तृणमध्ये
प्रधावंति इतश्चेतश्च पांडव ॥ सोब्रवीद्धेनुकब्रूहि यद्यनंतस्त्वमः ॥६१॥ गौरप्युवाच ॥ ततो व्रजन्ददर्शाग्रे गोवृषो शाद्वले स्थितो
॥६२॥ ततो व्रजन्ददर्शाग्रे रम्यं पुष्करणीद्वयं ॥ अन्योन्यजलकल्लोलवीचीपर्यंकसंकुलं ॥६३॥ छन्नं कमलकह्लारैः कमलोत्पलमं
डितं ॥ सेवितं भ्रमरैः हंसैः चक्रवाकगणैः बकैः ॥६४॥ तमपृच्छद्द्विजो नंतः नोभाभ्यां न च वीक्षितः ॥ ततो व्रजन्ददर्शाग्रे गर्दभं कुंजरं तथा ॥
॥६६॥ तावप्यपृच्छद्दस्तनाताभ्यां किं न वीक्षितः ॥ तयोर्वचनमाकर्ण्यैवाहं नैव यथालरुः ॥६७॥ पपात भूमौ कौंडिन्यो मूर्छितो विष
ण्णादरः ॥ तस्मिन्क्षणे सुनिर्विणः स्वयं मे योदे जनार्दनः ॥६८॥ [illegible]नंतरूपी च प्रत्यक्षः समजायत ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेण इत एहीति बो
लुवंत ॥६९॥ विवेश स्थित्वा स्वगृहं गृहीत्वा दक्षिणे करे ॥ स्वां पुरीं दर्शयामास दिव्यनारीनरैर्युतं ॥७०॥ तस्यां निविष्टमात्मानं वरं सिं
हासने स्थितं ॥ पार्श्वयोः शंखचक्रासिगदागरुडशोभितं ॥७१॥ दर्शयामास विप्राय सर्वलोकं विश्वरूपिणं ॥ ॥ विभूतिभे

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(७.)

दैश्यानंतेरनंतं परमेश्वरं ॥७२॥ तं दृष्ट्वाथ द्विजोनंतं बाष्पगद्गदया गिरा ॥ पापोहं पापकर्मा हं पापात्मा पापसंभवः ॥ ७३॥ त्राहि मां
कृपयानंत शरणागतवत्सल ॥ तव पादयुगांभोजे मन्मूर्धानं नमरायेत ॥ ७४॥ तच्छ्रुत्वानंतदेवोपि ददौ तस्मै वरत्रयं ॥ दारिद्र्य नाशनं
धर्म्यं विष्णुल्लोकं च शाश्वतं ॥७५॥ प्रतिगृह्य द्विजो नाथाहं स्वामिन ते [illegible] ये शिताः ॥ कश्चूतः को वृषः का गौ किं च पुष्करिणी द्वयं ॥ ७६॥ कः ख
रः कुंजरः श्चैव तथ्यं मे ब्रूहि केशव ॥ अनंत उवाच ॥ स चूत द्विजो [illegible] सो कविद्वानपि गर्वितः ॥७७॥ उत्पासीद्विद्यानं च प्रादाच्छिष्येभ्यस्तत
तो गतः ॥ सो गोवृषं भूधरो दत्ता निष्फला यात्वयेरितासंच यो [illegible] याद्वृष लोभेनोयेन स्वयं कृतः ॥ धर्मो धर्मो व्यवस्थानं तच्च पुष्करि
णी द्वयं ॥७९॥ खरः क्रोधस्त्वया दृष्टः कुंजरो चर्मविक्रयी ॥ [illegible] सोनंतोहं गुह्यसंसारतारकः ॥ इत्युक्ते ते मया सर्वं विप्र गच्छ
पुनर्गृहं ॥ यानंरो व्रतं तत्र न च वर्षाणि पंच च ॥ ततस्तुष्टः प्रदास्यामि नक्षत्रस्थानमुत्तमं ॥ कल्पस्थायी समाप्त्वा दृश्यस्त्वमपि सो
ज्वलः ॥८०॥ इह भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान्यन्मनसेप्सितान् ॥ पुत्रपौत्रैः परिवृतो न ततो मोक्षमवाप्स्यसि ॥८१॥ इति दत्त्वा वरां

(४) देवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ कौंडिन्योपि गृहं गत्वा चचार व्रतमुत्तमं ॥ ९७ ॥ शीलया सह धर्मात्मा भुक्त्वा भोगान्यथेप्सितान् ॥ अं
तेजगाम च स्वःस्वर्गं नक्षत्रं च पुनर्वसुं ॥ ९८ ॥ अनंतव्रतधर्मेण सम्यचीर्णेन पांडव ॥ कुरेर्णेबें पुराचीर्णं हरिश्चंद्रादिभिस्तथा
॥ ९९ ॥ सगरेण दिलीपेन व्रतं चीर्णं महात्मना ॥ अनंतव्रतधर्मेण प्राप्तं राज्यमकंटकं ॥ ९३ ॥ त्वमप्येतद्व्रतं राजन्कृत्वा राज्यम
वाप्स्यसि ॥ एतत्ते कथितं राजन्व्रतानामुत्तमं व्रतं ॥ ९४ ॥ यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ य इदं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वा स
माहितः ॥ सिध्यंति सर्वकार्याणि ततो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९५ ॥ ये च शृण्वंति सततं ये पठंति च मानवाः ॥ ते सर्वपापनिर्मुक्ता या
स्यंति परमां गतिं ॥ ९६ ॥ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अनंतव्रतकथा संपूर्णं ॥ शके १७७७ राक्षसनाम संव
त्सरे अश्विन शुध चतुर्दशियां रविवासरे एतस्मिन्दिने मराठे करापनाम्ना कयज्ञेश्वरे लिखितं ॥ श्रीमदनंतार्पणमस्तु श्रीः
अनंतस्य कथेषा मे लिखिता चैव यथामति ॥ अबद्धा वा सुबद्धा वा मासे हृष्वाथ क्षाम्यतां ॥ ऋत्व्यादाब्देष्वयुजि नो तृतीयायां दिने तथा

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)

दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८

Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com